

TÜRKİYE, ABD, İSRAİL İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE BARIŞ KARTALI PROJESİ VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARI

Uğur Özgöker*

Hüseyin Çelik**

Türkiye'nin ABD'nin Boeing firması ile 2003 yılında imzaladığı bir buçuk milyar dolarlık dört adet Awacs (Airborne Warning and Control System – Havadan Erken İhbar ve Kontrol Sistemi) uçağı 2007 yılında teslim edilmesi taahhüdüne rağmen 2014 yılının Şubat ayında teslim edilmiştir. Gecikmenin yedi yıl olması ve teslimatın devamlı ertelenmesi dikkat çekmektedir. Aslında uçakların teslim süreci ekonomik alandan diplomasi alanına taşınmış durumdadır. İsrail'in ELTA firmasının uçaklara konulması planlanan elektronik harp teçhizatını teslim etmediğı gerekçesiyle bir uzamanın söz konusu olduğu ve gecikme tazminatının Türkiye'ye ödendiğı açıklanmıştır. Bu gecikme Türkiye'nin ulusal hava savunmasının büyük ölçüde etkilemiştir. Türkiye'nin üzerinde bulunduğu coğrafya dağlık bir alandan oluşmakta ve yer radarlarıyla bu alanı kontrol etmek konusunda çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır. Barış Kartalı ismi verilen bu proje ile bu sıkıntılar ortadan kaldırılacağı hedeflenmekte ve uçakların bir nevi istihbarat toplama makinesi olacağı değerlendirilmektedir.

Bu bildiriye Barış Kartalı projesinin siyasi gelişmelerden etkilendiğı ve ülkelerin ekonomik projeleri bölgede siyasi ve askeri güç olma isteklerine göre şekillendirdiğı varsayımlarından hareket edilmiştir. Bu varsayımlar doğrultusunda betimleyici bir çalışma yapılmış ve bu örnek olay çerçevesinde Türkiye, ABD ve İsrail ilişkileri incelenmiştir. Bu uluslararası üçlü ilişkinin bölgenin siyasi gerçeklerine uygun olarak geliştiiğı ve ülkelerin konjonktürel şartlara uygun

---

* Doç. Dr. İstanbul Arel Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü

** Yrd. Doç. Dr. İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü

politikalar uyguladığı belirlenmiştir. Uygulanan politikalar sonucunda bölge güvenliğinin önemli ölçüde etkilendiği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AWACS, Barış Kartalı Projesi, Türkiye, ABD, İsrail İlişkileri, Güvenlik Politikaları

GİRİŞ

Suriye, 22 Haziran 2012 günü Malatya Erhaç Hava Üssü'nden görev amacıyla kalkan RF-4E Phantom tipi bir Türk keşif uçağını Suriye karasularının (12 mil) bir mil dışında, uluslararası sularda vurarak düşürmüş ve iki pilot hayatını kaybetmiştir. Türkiye'nin Suriye ile yaşadığı bu olay yine Türk hava savunma sistemindeki sorunları gündeme getirmiştir. Türkiye'nin uç yanını kaplayan denizlerdeki varlığının ne kadar sorunlu olduğu ve bu bölgelere uçaklar tarafından yapılan seyrüsefer, tatbikat ve eğitim uçuşlarının ne kadar tehlikeli olduğu bu olayda tekrar ortaya çıkmıştır. Türkiye açık denizlerde yaptığı harekât, tatbikat ve eğitim gibi etkinliklerde kendisini destekleyen unsurlardan ne yazık ki yoksun durumdadır. Bu konularda destek olacak Türkiye'nin ne uçak gemisi yoktur. Geç teslim edilen de havadan erken ihbar uçağı (AWACS) Türkiye'nin bölgede etkili olmasını etkilemiştir. Bu nedenle deniz aşırı yapılan harekâtlar her zaman sınırlı ölçüde yapılabilmektedir. Türkiye'nin radar kaplaması dağlık bir ülke olmasından dolayı tam değildir. Türkiye'nin süper bir güç olması için savunmasını sınırlarından daha ileri çekmesi gerekmektedir. Bu da daha önce sıralanan uçak, gemi ve techizatlarla mümkündür. Türkiye yıllardır bunları temin etmek için uğraşmaktadır.

Havadan Erken İhbar ve Kontrol Uçağı adıyla bilinen AWACS (Airborne Warning and Control System) uçakları her türlü hava şartında gözetleme, komuta, kontrol ve iletişim görevlerinde kullanılmaktadır. İlk defa 1975 yılından uçan bu havadan radar sistemi her türlü hava araçlarını yukarıdan üç boyutlu olarak görme imkânına sahiptir. Daha sonra NATO envanterine giren bu sistem Türkiye üzerinde de görev yapmaya başlamıştır. Sistem alçak

hedefler için 250 NM, orta ve yüksek hedefler için 400 NM menzile sahiptir. Havada kalış süresi ortalama sekiz saattir. Havadan yakıt ikmal ile bu sürenin uzatılması imkânı bulunmaktadır. İngiltere ve Fransa kendi AWACS sistemlerine sahiptir. ABD'nin yanı sıra Japonya, Suudi Arabistan bu uçakları kullanmaktadır. Güney Kore, Avustralya ve Hindistan gibi ülkeler de AWACS sistemine sahiptirler.

Konsept itibariyle özellikle dağlık bölgelerde uçan araçları gözetleme, tespit ve kontrol fonksiyonları oldukça zor olduğundan AWACS sistemi çok avantajlı bir sistemdir. Ülkenin çeşitli yerlerine çok sayıda radar konuşlandırmak yerine bir AWACS uçağı bu görevleri fazlasıyla yapabilmektedir. Türkiye'nin de dağlık bir coğrafyaya sahip olması çok sayıda yer radarlarına ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Çok sayıda yer radarı kullanılmasıyla bile Türkiye Radar Kaplaması tam olarak oluşturulamamaktadır. Bu nedenle havadan bir radar ihtiyacı ülkede hava savunmasının sağlanması düşüncesinden itibaren mevcut olmuştur. Türkiye üzerinde NATO envanterine sahip bu uçan radarlar doksanlı yıllardan beri uçmaktadır. Yüzlerce Türk subay ve astsubay bu uçaklarda görev yapmıştır ve bu nedenle Türk Hava Kuvvetleri AWACS tecrübesine sahiptir.

Türkiye'nin bu uçakları satın alma fikri 1980'li yıllardan itibaren başlamıştır. 1990'lı yıllarda da Türk Hava Kuvvetlerinin AWACS tecrübesi kazanması ile bu çalışmalar hızlandırılmıştır. Türkiye ile ABD arasında 2003 yılında Barış Kartalı Projesi adı altında AWACS uçaklarının satın alınması konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre dört adet AWACS uçağı ve bir adet yer sisteminin Türk Hava Kuvvetleri envanterine kazandırılması amaçlanmıştır.

2002 yılında Başbakan Bülent Ecevit zamanında imzalanan ilk anlaşma 1,3 milyar dolar olduğu halde 2003 yılında atılan nihai anlaşmada bu bedel 1.5 milyar dolara çıkmıştır. Anlaşmaya göre Türk firmaları (TAI, Aselsan, Havelan, Selex, Mikes, Kale Kalıp, THY) projede çeşitli sorumluluklar üstlenirken uçak ve radarı ABD firmaları (BOING,

NORTHROP) tarafından karşılanacaktı. Sistemin elektronik harp teçhizatını ise İsrail'in ELTA firması üretecekti. Elektronik harp teçhizatı donanım ile yazılımdan oluşuyordu ve ileri teknoloji gerektirmekteydi. İlk uçağın AWACS sistemine dönüştürme işlemleri 2005 yılında başladı ve dördüncü uçak TAI tesislerinde 2007'de dönüştürme hattına sokulmuştur. İlk uçağın 2008 yılında Türkiye'ye teslim edilmesi planlanıyordu. Bu gecikmeden dolayı Türkiye'ye BOING firması 183 Milyon dolar ceza ödemiştir¹.

Mavi Marmara gemisi olayından sonra Türkiye ve İsrail ilişkilerinin bozulması AWACS projesini etkilemiştir. ELTA firması sistemin elektronik harp teçhizatını BOING firmasına yıllarca teslim etmemiştir.

Bu uçaklardan ilki Türk Hava Kuvvetleri envanterine Şubat 2014'de girmiştir. İlk uçağın Konya'da konuşlandırılacağı ve diğer üç uçağın 2015'e kadar Türk Hava Kuvvetlerine teslim edileceği açıklanmıştır. Uçakların gecikmesi ve teknik bakımların gelmesine neden olmuştur.

Uçakların Türk Hava Kuvvetleri tarafından kullanılmamasına rağmen teknik bakımları zamanlarının gelmesi nedeniyle THY ile bir teknik bakım sözleşmesi imzalandığı basına yansımıştır. Habere göre Haziran 2014'de C² bakımı, bir ay sonra da D³ bakımı yapılacaktır⁴.

Uçakların uçmadan ve Türk hava savunması hizmetine sunulmadan bakımlarının gelmesi bu tür strateji silah alımlarında siyasi faktörlerin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada Barış Kartalı projesinin siyasi gelişmelerden etkilendiği ve ülkelerin ekonomik projeleri bölgede siyasi ve askeri güç olma isteklerine göre şekillendirdiği varsayımlarından hareket edilmiştir. Bu varsayımlar doğrultusunda betimleyici bir çalışma yapılmış ve bu örnek olay çerçevesinde Türkiye, ABD ve İsrail ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca bu çalışmada, uzun yıllar alan silah anlaşmalarının seyrinde ülkelerin anlık durumlardan ve siyasi atmosferden nasıl

---

¹ "Boeing'e 183 Milyon Dolarlık Ceza", Bugün Gazetesi, 19 Şubat 2014, Sayfa 15.

² C bakımı: Uçakların bakımları 15-21 ayda bir yapılıyor. uçak hangara çekilmekte, yaklaşık 1-2 hafta sürmektedir.

³ D Bakımı: Uçakların bakımları en kapsamlı bakım. 5 yılda bir yapılmakta ve 2 ay kadar sürebilmektedir.

⁴ <http://www.airkule.com/haber/AWACS-LARIN-BAKIMLARI-YAKLASTI/15384>

etkilendiği ve teknoloji transferine izin vermeyen yapının ülkelerin güvenliğini nasıl etkilediği sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır. Her ülke kendi sınırlarını korumak için çeşitli güvenlik politikaları oluşturmaktadır. Uluslararası alanda etkisi olan uluslararası aktörler kendi güvenlik konseptlerini dayatmaktadırlar. Dünya’da havacılık teknolojisini ve bilgisini elinde bulunduranlar ile bunu kullananlara dayalı güvenlik yapılanması dikkat çekmektedir.

ULUSLARASI GÜVENLİK KURAMLARI VE POLİTİKALARI

İki dünya savaşının yaşandığı yirminci yüzyıl boyunca uluslararası güvenlik ihtiyacı belirgin bir şekilde hissedilmeye başlamıştır. Uluslararası güvenlik ilk defa Birinci Dünya Savaşı sonunda Milletler Cemiyeti ile tesis edilmeye başlanmış, ardından İkinci Dünya Savaşı galiplerinin esas unsur olarak oluşturduğu Birleşmiş Milletler organizasyonu kurulmuş, fakat bu örgüt dünya barışına çare olmamıştır. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu bölgelerinde yaşanan sorunlar ve çatışmalar uluslararası güvenliğin sağlanamadığının bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde uluslararası güvenlikte yaşanan olumsuzluklar her devletin kendi güvenlik mekanizmasının kurmasına yol açmaktadır. NATO gibi organizasyonlar belli sayıda Batı devletlerinin ve Türkiye’nin güvenliğini sağlamaya yetmiştir. Soğuk savaşın bitmesi üzerine NATO kendine yeni bir rol aramaya başlamıştır. Değişen uluslararası vaziyet ve muhtelif güvenlik tehditleri nedeniyle NATO’nun 1999 yılında kabul ettiği stratejik konseptin güncelliğini yitirmesi, NATO’yu yeni bir stratejik konsept arayışına itmiştir. Günümüzdeki güvenlik ortamı, NATO üyesi devletlerin halklarının ve topraklarının güvenliğini etkileyecek unsurları bünyesinde barındırdığından güvenliği sağlamak adına ittifakın sorumluluğunda olan ve üstlenmeye devam edeceği üç temel göreve işaret edilmiştir: ortak savunma, kriz

yönetimi ve işbirlikçi güvenlik⁵. Savunma görevi kapsamında “İttifak’ın hiçbir ülkeyi düşman olarak görmediği, ancak herhangi bir üyesinin güvenliği tehdit edildiğinde, NATO’nun kararlılığından şüphe edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır”⁶. Kriz yönetimi kapsamında, “NATO’nun sınırları dışında patlak veren kriz ve çatışmaların, İttifak için doğrudan bir tehdit unsuru oluşturabileceği; bu nedenle NATO’nun krizin önlenmesi ve yönetimi, çatışma öncesi durumun kontrol altına alınması ve yeniden yapılanmaya yardımcı olunması amacıyla üzerine düşeni yapacağı ifade edilmiştir”⁷. İşbirliği görevi kapsamında ise “gerek konvansiyonel gerekse kitle imha silahlarına yönelik silahlanmanın azaltılması ve silahsızlanma çalışmalarında NATO’nun etkin rol oynayacağı kaydedilmiş; NATO’nun kapılarının İttifak’ın değerlerini paylaşan, üyelik statüsünün gerektirdiği yükümlülük ve sorumlulukları yerine getirme istek ve kapasitesinde olan tüm Avrupalı demokrasilere sonuna kadar açık olduğu vurgulanmıştır”⁸. Bunların sağlanması için ülkeler arası güvenlik ve dayanışma şarttır. Oysa NATO’nun üye ülkelerde soğuk savaşın bitmesine kadar uyguladığı devasa sistem yapılandırmalarından bahsetmek artık mümkün değildir. NATO’ya önemli maddi katkı sağlayan ABD yüksek fon aktarımı yapmamaktadır. Bu nedenle ülkeler kendi savunma sistemini kendileri fonlamakta ve kaynak aktarımını milli imkânlarla yapmaktadır. Ülkelerin güvenlik politikalarında bundan ötürü bir çeşitlenme mevcut olmaktadır.

---

⁵ AKÇADAĞ , Emine (2013) NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti: Aktif Angajman, Modern Savunma, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1922:natonun-yeni-stratejik-konsepti-aktif-angajman-modern-savunma&catid=181:analizler-guvenlik. 01.10.2013, s.1.

⁶ AKÇADAĞ , Emine (2013) NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti: Aktif Angajman, Modern Savunma, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1922:natonun-yeni-stratejik-konsepti-aktif-angajman-modern-savunma&catid=181:analizler-guvenlik. 01.10.2013, s.2.

⁷ AKÇADAĞ , Emine (2013) NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti: Aktif Angajman, Modern Savunma, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1922:natonun-yeni-stratejik-konsepti-aktif-angajman-modern-savunma&catid=181:analizler-guvenlik. 01.10.2013, s.3.

⁸ AKÇADAĞ , Emine (2013) NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti: Aktif Angajman, Modern Savunma, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1922:natonun-yeni-stratejik-konsepti-aktif-angajman-modern-savunma&catid=181:analizler-guvenlik. 01.10.2013, s.4.

Günümüzde güvenlik kavramının oluşturduğu genel konsept realist ve idealist tartışmalar etrafında yapılmaktadır.

Realist anlayışın kökenleri Thomas Hobbes ile Macchieavelli'ye kadar uzanmaktadır. Güçlü olanın her zaman egemen olacağını varsayan bu yaklaşım insanın doğa ile olan mücadelesinde hayatta kalması için her şeyi yapması üzerine kuruludur⁹. İnsanlar doğa ile olduğu kadar insanlarla da mücadele etmekte ve devlet kurarak örgütlenmektedirler. Böylece güç ve otoriteyi sağlayarak zorlukların üstesinden gelmeyi amaçlamaktadırlar. Realist devlet merkezli uluslararası ilişkiler kurmakta ve devlet güvenliğinin başlıca aktörü olmaktadır. Soğuk savaşın bitmesinden sonra neoliberal politikalar sonucunda devletin varlığı sorgulanmış ve devlet geri plana itilmiştir. Bunun sonucu olarak uluslararası şirketler ve aktörler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda güvenliğinin sağlanması uluslararası güç kullanarak başarılabilir. Bu yeni şartlar altında düşman artık devletler değil ulus dışı (Terörist, Activist) güçlerdir. Bu düzlemde derinleştirme ve yoğunlaşma çabaları yoğunlaşmıştır. Genişletme kapsamında uluslararası güvenliğinin içerisine ekonomik, çevresel sorunlar, insan hakları ve güç gibi unsurlar katılmaktadır. Derinleştirme çabalarında ise güvenliğinin ulusal güvenlik kapsamında çıkartılıp bunu insan/birey güvenliği (özel güvenlik şirketleri yoluyla), uluslararası güvenlik seviyesine (NATO, BM) ile bölgesel ve sosyal güvenlik kapsamına çıkarmak zorundadır.

Günümüzde Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar'da yaşanan sorunlar artık ulus merkezli olaylar değildir. Burada etnik, dini ve mezhep temelli çatışmalar, ekonomik ve sosyal karışıklıklar geleneksel ulus temelli güvenlik kavramının gözden geçirilmesine neden olmuştur. Devletin korunmasına endekslenmiş olan güvenlik politikaları uygulayan yönetimler, soğuk savaşın bitmesi üzerine tehditlerin nereden geldiği bilinmeyen, ani gelişen ve karanlık bir vaziyet ile karşılaşmışlardır. Devletlerin güç dengelerini sağlayabilmeleri için sadece askeri politikalar

---

⁹ ÇİÇEKÇİ, Tayfun, Uluslararası Güvenlik Çalışmaları, İstanbul, Kriter Yay. 2012, s.22.

üretme şekilleri yetersiz kalmış bunun yanı sıra ekonomik, sosyal, bireysel, dini, mezhepsel politikalar üretmek zorunda kalmışlardır.

İdealizm ve realizm arasında bir ayırım yaparken dikkat edilmesi gereken husus kendisini idealist olarak tanımlayan bir kesimin olmadığı realistlerin kendi karşıtlarını ifade etmek için bu kavramı kullandıklarıdır¹⁰. İdealist görüşler Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. Çevrenin insan davranışını etkilediğini dolayısıyla çevresel koşulların değiştirildiği taktirde insan tutumunun da değişebileceği varsayımından hareket etmişlerdir. İnsan mükemmelliği ve koşulların iyileştirilmesiyle bunun sağlanabileceği belirtilmiştir. Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler gibi örgütlerin kurulma amacı da bu olmuştur. Aydın bir insanın, kararlarında daha rasyonel olacağından kamuoyunu ve politikacıları eğitmek gereklidir. Böylece barışçıl bir ortam sağlanmaktadır. Çünkü insanlar kendi hükümetlerini seçmede özgür bırakıldıklarından barışçı bir dünya için gerekli bir temsili hükümet biçimi ortaya çıkmaktadır. Böylece barışın ve düzenin sağlanması zor olmayacaktır¹¹.

Soğuk savaş yıllarında ülkelerin güç peşinde koştukları, kendilerini daha fazla güvende hissetmek için nükleer silahlara ve uzay çalışmaları gibi son derece pahalı yöntemler denedikleri görülmüştür. Güç artırımı askeri yapılanmada maddi artışa yol açmaktadır. Bu durum hükümetlerin daha fazla para harcamalarına, bunu da sosyal harcamalardan kısarak yaptıkları bir gerçektir. Bir kısım insan maddi güçlerini daha fazla artırırken halkın çoğunluğunu oluşturan orta ve alt sınıf yoksullaşmaktadır. Jozef Balazs, sosyal esas fonksiyonunun belli bir yönetici zümrenin politik ve ekonomik güçlerinin devam etmesi, sürdürülmesi olarak anlaşılması gerektiğini savunmuştur¹². Uluslararası güvenliğin değişik sosyal sistemlerin dahili ve harici tarafından temelde oluşturulduğunu söyler, fakat genele

---

¹⁰ ARI,Tayyar. Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, İstanbul, MKM Yay., 2009, s.108.

¹¹ DOUGHERTY, James and Pfaltzgraff, Robert Jr., *Contending Theories of International Relations*. 3rd ed. New York, Harper Collins Publishers, 1990, s.3.

¹² BALATZ J. “ A Note on the Interpretation of Security, Development and Peace”, *Development and Peace*, No:6, 2008, s.46.

yayıldığında sistem harici şartlara bağılı olarak gelişmektedir. Uzmanlar genelde dahili güvenliğı bir sosyal güvenlik olarak ifade etmektedirler. Onun esas fonksiyonu yönetici sınıfa verilen politik ve ekonomik gücü temin etmek veya sosyal sistemin hayatta kalışını ve yeteri kadar kamusal emniyetin oluşmasını sağlamaktır¹³. Bu şekilde ülkeler hem politik amaçla hem de ekonomik gücü elde etmek ve bunu sürdürmek amacıyla güvenlik politikaları oluşturmaktadırlar. Güvenlik politikaları ülkenin hayatiyetini ve ekonomik güçlenmesini sağlar. Türkiye'nin bugüne kadar izlediğı güvenlik politikaları içeri için yerel, dışarı için NATO ve Batı'nın arzuladığı politikalaradır. İç güvenliğı sağlamak için 1980'lerden sonra terörizm ile mücadelede askeri güvenlik usullerini kullanan bir Türkiye vardır.

GÜVENLİK POLİTİKALARI IŞIĞINDA BARIŞ KARTALI PROJESİ

Türk yetkililerin, 1991 yılından sonra ortaya çıkan değışikliklere kendilerini uydurma hususunda karmaşa içinde bulduklarını söyleyebiliriz. Bu değışiklikler esas olarak Kafkaslar, Orta Asya ve Balkanlar gibi Türkiye'ye gayet yakın üç bölgeyi etkilediğı için, Türkiye bu bölgelerdeki değışiklikleri derin bir şekilde hissetmiştir. Türkiye, bölgeye ilişkin belirli stratejiler geliştirerek kendi dış politikasını çeşitlendirebilme şansına sahip olsa da, Türk yetkililer bu dış politika hedefini gerçekleştirme hususunda etkisiz kalmışlardır.

Gazeteci Naci Özkan'ın "Türkiye Tutunmaya Çalışıyor" başlıklı 1998 yılında Milliyet gazetesinde yayınlanmış Prof. Dr. Hasan Köni ile yaptığı görüşmede Köni bu durumu şöyle açıklamaktadır;

"Türkiye 1991'de birdenbire Sovyetler Birliğı'nin dağılması durumuyla karşı karşıya kaldı ve iyi bilmediğı Kafkaslar, Orta Asya ve Balkanlar'la yüzleşti. Türk yetkililerin bu üç bölgeyle ilgili hedefleri politik olmayıp ekonomik ve kültürel nitelikteydi. Ancak Türkiye, kendi mevcut potansiyeli ile bu bölgelere tek başına girebilecek yeterlilikte değıldi. Türkiye'yi

---

¹³ BALATZ J.. " A Note on the Interpretation of Security, Development and Peace", Development and Peace, No:6, 2008, s.46.

bölgelere tek başına girmekten alıkoyan nedenlerden biri, Türk bürokrasisinin 1991 yılından sonra meydana gelen değişiklikler karşısında oldukça ürkek davranmasıydı, çünkü Türk bürokrasisi bu değişiklikler ortaya çıkmadan önce bunlara ilişkin hiçbir bir projeksiyon geliştirmiş değildi”¹⁴.

Türkiye Körfez krizinde de hazırlıksız yakalanmış ve güvenlik politikalarında tereddütler yaşamıştır. İkinci Irak Savaşında bu durumlar devam etmiş ve ABD askeri gücünün Türkiye’de konuşlanması konusunda kafa karışıklığı yaşanmıştır. Hükümetin arzu etmesine rağmen 1 Mart teskeresinin meclisten geçmemesi buna örnek olarak gösterilebilir. Güvenlik politikalarında bu kafa karışıklıkları günümüzde de devam etmektedir. Türkiye’nin NATO ülkesi olmasına rağmen sisteme entegre olmayan seçimler yapması dikkat çekicidir. Örneğin Hava Savunma Füzesi alımında Türkiye’nin Çin seçimini yapması ABD’nin tepkisine neden olmuştur. İran’a füze sattığı için ABD’nin yasaklı listesindeki Çin şirketi 4 milyar dolarlık ihaleyi 3 milyar Dolar’a indirerek ihaleyi kazanmıştır. Türkiye’ye Füzelere tüm yazılım kodlarını vermeyi taahhüt ederek bunların değiştirilme imkânı vermiştir. Fakat bu füzelerin NATO sistemine nasıl entegre edileceği belirsizdir. Çin firması bu sistemin NATO hava savunma ağı ile birlikte çalışabileceğini iddia etmiştir. Çin’in, CPMIEC’in firmasının ürettiği HQ-9 (Kızıl Bayrak, füzenin ihracat için ismi FD-2000) füze savunma sisteminin Türkiye’deki ihaleyi kazanması geniş yankı bulmuştur. Komünist Partisi yayın organlarından Global Times gazetesi haberinde, Çin’in Rusya ve ABD karşısında büyük bir zafere imza attığı vurgulandı.¹⁵ Ardından bu ihalenin iptali için Batı baskı yapmaya devam etmektedir. Bu örnekten yola çıkarak günümüzde de Türkiye’nin güvenlik politikalarının belirsizliğini sürdürdüğü söylenebilir.

---

¹⁴ KÖNİ, Hasan (1998) “Türkiye Tutunmaya Çalışıyor”, Milliyet (15 Mayıs 1998), <http://www.milliyet.com.tr/1998/05/15/entel/entel.html>. 1998, s.1

¹⁵ Çin: Türkiye’de ABD ve Rusya’yı yendik - Güncel - Star Gazete <http://haber.stargazete.com/guncel/cin-turkiyede-abd-ve-rusyayi-yendik/haber-793082#ixzz2gk2xpAop>

Barış Kartalı projesinin temelleri Başbakan Bülent Ecevit tarafından atılmıştır. Bu uçakları almayı planlama safhasında konjonktür Türkiye'nin lehineydi. 1990 yılında Körfez Krizinde Türkiye ABD'ye destek vermiş ve 1990'lı yıllarda bu politikasını sürdürmüştür. Bu yıllarda bir İsrail yaklaşması yaşanmış Türk F-4 uçakları İsrail'de modernize edilmiş ve Türk savaş uçakları İsrail'de elektronik harp eğitimi almaya başlamışlardır. İsrail helikopterleri Türkiye'de orta profil eğitimi için Ankara'ya gelmişler, ülkelerinde yapmadıkları orta menzilli eğitim uçuşlarını Orta Anadolu'da yapmışlardır. Bu yaklaşmanın uzantısı olarak Türkiye'nin çeşitli silah alımları ABD kongresinden geçerek onaylanmış ve AWACS uçak alımı için uygun zemin hazırlanmıştır.

2000'li yıllarda Türkiye'nin Irak Harekatı'na katılmaması hem ABD ile hem de İsrail ile ilişkilerin soğumasına yol açmıştır. İsrail'in elektronik harp teçhizatını üstlenerek ihaleye katılması projede İsrail'in varlığını hissettirmiştir. Aslında ABD firmalarının uzmanı olduğu elektronik harp teçhizatı işini İsrail'e verilmesi ABD tarafından Türkiye'ye verilen bir mesaj olarak düşünülebilir. Zira uçakta hayati derece önemli olan elektronik harp tertibatı bu havadan radar uçağını etkisiz ve kör bir hale sokabilmektedir. Bu kadar önemli bir teçhizatı İsrail'in ELTA firmasının üstlenmesi Türkiye için stratejik bir hata olarak değerlendirilmektedir. Zira projenin gecikmesinin bir nedeni olan elektronik harp teçhizatının BOING firmasına geç teslim etmesi bunu göstermektedir. Bu teçhizat kullanılırken de İsrail'in ağırlığının süreceği değerlendirilmektedir. Çünkü bu cihazların yazılım kodu ELTA firmasının elinde olmaya devam edecek ve ilişkiler gerginleştğinde silah olarak kullanabilecektir.

Uçağın radar yazılım kodlarının da ABD'nin elinde olması ve bunların Türkiye'ye verilmemesi uçağın alım sürecindeki hataları ve eksikleri göstermektedir. Türkiye'nin güvenlik politikalarında ABD ve NATO'nun hâkimiyetinin devam etmesi bölge gücü olmayı isteyen Türkiye'nin atılım yapmasını engellemekte ve belirsiz politikalar izlemesine neden

olmaktadır. Ülkede silah alımı konusunda çeşitlenme yaşanması bunların ikmali ve idamesinde sorunlara neden olabilmektedir. Buna karşılık tek kaynaktan silah alımı o ülkeye bağımlı hale getirmekte ve güvenliği tehdit etmektedir. Hava savunması gibi önemli bir konuda bu çeşitlenme ve bağımlılık geçmişte ülke savunmasını tehdit edici gelişmelere neden olmuştur. Bu nedenle ortak üretim fikri ortaya atılmış, ülke güvenliğinin sağlanmasına yönelik milli savunma sanayini kurma çalışmaları yapılmıştır. Son yıllarda savunma ihalelerinde ülkelerin ortak üretime açık olup olmadıklarına dikkat edilmektedir.

SONUÇ

Türkiye için AWACS uçaklarının teslimi öngörülen tarihten yedi yıl gecikme ile teslim edilmesi önemli bir güvenlik açığı oluşturmaktadır. Uçaklar teslim edildiğinde gövde bakımları zamanı gelmiş ve yazılım ve donanımları eskimiş olacaktır. Yazılım kodları ve donanım bakımından dışarıya bağımlı bir sistem satın alınmıştır. Bu durum dışa bağımlılığı artırdığı gibi güvenlik konusunda da strateji belirlemede kafa karışıklığını yaşanmasına neden olmaktadır. Bunun önlenmesi için ülkede Türk Deniz Kuvvetleri'nin kendi gemisini yapması gibi kendi uçan radar sistemini kendi yapması, bunun için yetişmiş insan gücünü oluşturması gerekmektedir. AWACS projesinde olan yanlışların devam etmemesi için **“Realist Güvenlik Politikaları”** uygulanmasının gerekliliği bir defa daha ortaya çıkmıştır.

Şu andaki uluslararası konjektür Türk AWACS uçaklarının teslim edildiğinde sorunlu uçacağını göstermektedir. Çünkü bu uçakların sağlayacağı hava istihbaratı Dünya çapında en istikrarsız ve çatışmaların en yoğun olduğu coğrafya; Balkanlar-Karadeniz havzası (özellikle Ukrayna ve Kırım)- Kafkaslar- Orta Asya ve Ortadoğu- bölgesinin tam ortasında bulunan Türkiye için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle bölge ülkeleri ve süper güçler için Türkiye'nin böyle bir silaha sahip olması ya da bu uçan istihbarat toplama makinesinden azami derecede istifade edilmesi arzu edilmemektedir. Uçakta meydana gelebilecek yazılım ve donanım

sorunları Türk mühendislerinin uçaktaki teçhizatlardaki donanım ve yazılıma hâkim olana kadar devam edecektir. Özellikle İsrail ELTA firması tarafından imal edilen elektronik harp teçhizatının yazılım kodlarına ve donanım teçhizatına Türk mühendislerinin nasıl nüfuz edeceği konusu son derece önemlidir. Zira ABD tarafından İsrail'e verilen bu ileri teknoloji nedeniyle dış bağımlılık söz konusudur. Bu uçağın elektronik harp teçhizatı olmadan veya sorunlu/bağımlı teçhizatlar ile uçuşması bu silahın etkili olarak kullanılmasını engellemektedir. Bu nedenle bu elektronik harp cihazları olmadan AWACS uçaklarının hava radarı olarak görev yapması anlamsızdır. Bu cihazların yazılım kodlarına ne denli erişildiği ve donanım ile yazılım bakımından dış bağımlılık konularına dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü barışta dahi bu radarlar elektronik karıştırmaya (jamming) maruz kalmaktadırlar. Sahte hedef yaratma, radarı karartma ve radar sinyallerini karıştırmak suretiyle yapılan elektronik harp faaliyeti bir radarın her zaman karşılaşılabileceği olaylardandır. Uçak uçuğunda bu cihazlar takılı ve faal olmalıdır. AWACS uçaklarının Türk hava savunma sistemine katkısı son derece önemlidir. Fakat bu uçakların etkili bir şekilde görev yapabilmesi için yerli teknoloji ve yetişmiş insan gücü gereklidir. Ayrıca yerli teknolojinin geliştirilmesi kadar Türkiye'nin ABD'ye bağımlılıktan kurtarılmalı ÇİN-RUSYA-ALMANYA gibi alternatif silah üreticilerinden de tedarik yoluna gitmelidir. Böylece hem teknik ve donanım know-how hakkında tedarikçi ülkeyle paylaşılması için pazarlık şansı artacak hem de fiyat pazarlığı nedeniyle tedarik maliyeti düşecektir.

KAYNAKÇA

AKÇADAĞ , Emine (2013) “*NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti: Aktif Angajman, Modern Savunma*”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1922:natonun-yeni-stratejik-konsepti-aktif-angajman-modern-savunma&catid=181:analizler-guvenlik. 01.10.2013.

- ARI,Tayyar. (2008) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul, MKM Yay.
- ARI,Tayyar. (2009) *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, İstanbul, MKM Yay.
- BALATZ J.. (2008) “*A Note on the Interpretation of Security, Development and Peace*”, *Development and Peace*”, No:6.
- COLINS, Alan (2010). *Contemporary Security Studies*, London, Oxford University Press.
- ÇİÇEKÇİ,Tayfun (2012) *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, İstanbul, Kriter Yay.
- DOUGHERTY, James and Pfaltzgraff, Robert Jr. (1990) . *Contending Theories of International Relations*. 3rd ed. New York, Harper Collins Publishers.
- DEMİRTEPE, M. Turgut ve Güner ÖZKAN (2013). *Uluslararası Sistemde Orta Asya Dış Politika ve Güvenlik*, Ankara, USAK Yay.
- KONA, Gamze, (2004) “Türkiye’nin Güvenlik Politikaları ve Stratejik Öngörü Düzeyi”, *Uluslararası Güvenlik Sorunları, Dr. Kamer Kasım-Zerrin A. Bakan (Der.)*, 59-81, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- KÖNİ, Hasan (1998) “Türkiye Tutunmaya Çalışıyor”, Milliyet (15 Mayıs 1998),**
<http://www.milliyet.com.tr/1998/05/15/entel/entel.html>.
- KRAUSE k. Ve Nichalel Williams. (1996). “Brodaening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, *Mershon International Studies Review*, No: 40.
- WILLIAMS Paul D. Ed. (2008). *Security Studies An Introduction*, New York, Routledge.